

розвиток мережі навчально-виховних комплексів (НВК) «дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад» (з 2003 р.). Доведено, що створення НВК позитивно вплинуло також на вирішення проблеми наступності дошкільної та початкової освіти, яка загострилася в країні на межі століть у зв'язку з розвитком загальної тенденції до варіативності змісту та методик навчання.

Установлено, що з 2003 р. в Україні учні молодших класів спеціальних шкіл з вадами слуху, зору забезпечувалися засобами індивідуальної корекції (для учнів з вадами слуху – різнопланові картки, ігри з розвитку мови та мовлення, логічного мислення; з вадами зору – спеціальні розвиваючі кубики, настільні ігри тощо), а діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування – перебували на повному державному утриманні та користувалися матеріальними пільгами. Обґрунтовано педагогічну цінність «Положення про спеціальну загальноосвітню школу-інтернат (школу, клас) України для дітей з вадами фізичного або розумового розвитку»(1993), удосконаленого 2000 р. (втратило чинність 2009 р.), та доопрацьованого у «Положенні про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах» (2010 р.). Вона полягала у забезпеченні загального і цілеспрямованого розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Ще одним новим кроком у розвитку освіти таких дітей з стало затвердження «Положення про навчально-реабілітаційний центр» (2012 р.), як заклад, що розширював можливості і права на освіту дітей зі складними вадами розвитку, їхню інтеграцію в суспільство шляхом здійснення комплексних реабілітаційних заходів, спрямованих на відновлення здоров'я, здобуття освіти відповідного рівня, розвиток та корекцію порушень.

Обґрунтовано методологічні принципи дослідження культурологічних основ змісту шкільної літературної освіти та спадщини Б.Грінченка.

ТЕНДЕНЦІЇ В ОСВІТНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ У ГАЛУЗІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ (2000-2010 р.р.)

*Н. П. Дічек, доктор пед. наук, професор,
член-кореспондент НАПН України*

На підставі дискурсивного аналізу масиву документальних, публіцистичних і наукових джерел охарактеризовано в історико-ретроспективному вимірі (2000-2010-і роки) розвиток стратегічних ліній освітньої політики Української держави і тактичні кроки з її практичної реалізації в галузі модернізації діяльності середньої загальноосвітньої школи. Обґрунтовано, що зміни стратегічних цілей в освіті є наслідком зміни політичного курсу країни. Однак серед стратегій, започаткованих у перші роки незалежності, і досі стало-провідною залишається стратегія на подальшу розбудову національної державності, а отже національної за змістом і духом шкільної освіти (як і освітньої галузі у цілому), розвиток якої вмотивовано набув націєтворчого значення. Стратегія і тактичні завдання з розбудови національної школи були визначені ще у «Державній національній програмі «Освіта» : Україна ХХІ століття» (1993 р., за Президента Л.Кравчука і міністра освіти П.Таланчука), розвинуті і

поглиблені у Національній доктрині розвитку освіти «Україна у XXI столітті» (2001р., за президента Л.Кучми і міністра освіти В.Кременя), стисло-узагальнено повторені в Указі Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» (2005р., за Президента В.Ющенка і міністра освіти С.Ніколаєнка), дещо оновлено, з акцентуванням на інтеграції національної освіти в європейський і світовий освітній простір у «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр.» (2011 р., за Президента В.Януковича і міністра освіти Д.Табачника). Напрями здійснення реформ у напрямі євроінтеграції поєднувалися з гуманістичною стратегічною лінією на розвиток людини як найвищої цінності суспільства, а науки і освіти – як рушіїв національного суспільного прогресу.

З'ясовано, що фінансово-економічні труднощі України у перехідний період 1990-х років, які істотно завадили реалізації запроєктованих змін, залишилися негативною тенденцією й у 2000-х роках. Водночас аналіз досліджень освітньої політики зарубіжних науковців показує, що тенденція негативної залежності освітніх змін від політики їх фінансування є поширеним явищем й у вимірі освітніх реформ у світі (P.Burch (2007), ND. Jei (2016), F.Nordin (2017), документи Європейської Комісії (2012).

Установлено, що виконання стратегічних освітніх завдань може і повинне коригуватися відповідно до зміни зовнішніх і внутрішніх чинників впливу, але виважений поступальний розвиток освіти можливий лише за умови визнання владою її пріоритетного значення у житті суспільства (фінансове забезпечення, суспільний престиж) і дотримання керівниками-наступниками стратегічних напрямів змін, не залежно від політичної кон'юнктури, хоча аналіз документів засвідчує, що зміни стратегічних цілей у розвитку освіти є наслідком зміни політичного курсу держави. Внутрішня боротьба за владу в країні спричинює не завжди вмотивовані зміни у керівництві МОН України і відповідно у його діяльності, що веде до ситуації, коли кожний новий міністр зі своєю командою прагнуть не стільки дотримуватися логіки послідовних дій згідно з попередніми модернізаційними заходами, скільки залишити своє слово в історії. До прикладу, ґрунтовно розроблена Доктрина реформування шкільної освіти (2001), що була розрахована на реалізацію протягом 25 років, вже мало згадується в офіційних матеріалах як стратегічний орієнтир, починаючи з 2007 р.

Аргументовано, що у реформаторській за змістом діяльності МОН України (як провідника державної політики й одного з ключових реалізаторів освітніх реформ) у досліджуваних хронологічних межах до певної міри зберігалася тенденція до раціональної наступності у розробленні окремих попередніх модернізаційних змін у галузі шкільної освіти (підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти; реформування шкільної освіти на засадах особистісно орієнтованої парадигми або «дитино/людиноцентризму» як стратегії розвитку національної освіти; всебічна інформатизація шкільної галузі; модернізація структури, змісту й організації загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу; подальше урізноманітнення освітніх моделей, закладів середньої загальної освіти; розвиток ефективної системи національного виховання дітей і молоді; підвищення соціального статусу педагогів). Однак, крім дотримання послідовної наступності у діяльності МОН, наприклад, за міністра-Табачника, виявилася і контрреформаційна тенденція, пов'язана з

призупиненням переходу загальноосвітньої школи України на 12-річний термін навчання (2010), що, хоча й мало певне економічне обґрунтування, призвело до хаотизації реформованих процесів.

Основою є оцінки дослідження сучасних українських експертів-соціологів, *вияснено*, що на такий важливий націєтворчий процес як формування спільної ідентичності українців, з поміж інших чинників істотний позитивний вплив справляє середня школа (80%), дитячі садки (76%), Міністерство освіти і науки (75%).

НВК «ДОШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД – ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД» ЯК ВИЯВ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ШКІЛЬНИЦТВІ УКРАЇНИ (2001–2010 р.р.)

*Н. Б. Антонець, кандидат пед. наук,
старший науковий співробітник*

Під час дослідження трансформаційних процесів в освітній галузі України протягом першого десятиліття 2000-х рр. звертає на себе увагу негативна тенденція до зниження рівня її фінансування державою. Це призвело, зокрема, до скорочення кількості дошкільних установ та закриття малочисельних шкіл, що особливо активно відбувалося в сільській місцевості. Одним із виходів з такої ситуації став розвиток мережі навчально-виховних комплексів (далі – НВК) «дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад».

У процесі дослідження *схарактеризовано* державні документи, спрямовані на забезпечення функціонування НВК такого типу. Зокрема, *визначено*, що в 2001 р. у тексті Закону України «Про освіту» (1991) з'явився новий пункт, згідно з яким НВК «дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад» може створюватися для задоволення освітніх потреб населення за рішенням місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. У березні 2003 р. Кабінет Міністрів України затвердив Положення про навчально-виховний комплекс «дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад», «загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад» (документ чинний до нині із зміною). У Положенні зазначалося, що дошкільний підрозділ комплексу забезпечує належний рівень дошкільної освіти дітей віком від трьох до шести (семи) років (у серпні 2010 р. у текст документа було внесено зміну, яка дала право приймати дітей віком від двох місяців); до першого класу шкільного підрозділу, як правило, переводять дітей з шести років. Відповідно до Положення підрозділи НВК повинні розміщуватися в різних будівлях, проте початкові класи можуть бути в одній будівлі з дошкільними групами.

На основі історіографічного аналізу *встановлено*, що створення НВК зазначеного типу позитивно вплинуло на вирішення в цих закладах проблеми наступності дошкільної та початкової освіти, яка особливо загострилася у зв'язку з розвитком в Україні на межі ХХ та ХХІ століть загальної тенденції до варіативності змісту та методик навчання. Таким чином, НВК стали прикладом у розробці наскрізних програм навчання дітей від трьох років до IV класу, на необхідності